

Sex, dop og legers ansvar

*Kjemsex er bruk av psykoaktive stoffer i forbindelse med sex. Som leger bør vi hjelpe folk til å beskytte seg mot helse-
risiko.*

Kjemsex betegner bruk av narkotiske stoffer i forbindelse med sex. Fenomenet, som særlig har blitt beskrevet i europeiske og amerikanske storbyer blant menn som har sex med menn, har fått økt oppmerksomhet i mediene og i forskningslitteraturen de siste tre årene. Leger bør ha kjennskap til praksisen fordi den medfører visse helse-
risikoer, pasienten kan ha vanskelig for å snakke om det og leger kan spille en konstruktiv rolle i skadereduserende arbeid. Den første norske studien om kjemsex er nå publisert (1).

Kjemsex er ulikt definert, for det første hva gjelder stofftyper: De hyppigst undersøkte og rapporterte stoffene er psykoaktive stoffer som gammahydroksybutyrat (GHB)/gammabutyrolakton (GBL), krystallmetamfetamin og mefedron, men noen ganger inkluderes også kokain og ketamin (1), alkylnitritter («poppers») og ikke-psykoaktive stoffer som ereksjonsfremmende legemidler (for eksempel sildenafil). Felles er at stoffene på ulikt vis kan virke inn på lyst, opphisselse, følsomhet og evne til sex. For det andre kan stoffene inntas på forskjellig vis: De kan injiseres, snortes, røykes og tas peroralt. For det tredje kan stoffene tas både før og/eller under sex. For det fjerde er det ulikt definert hvem som praktiserer kjemsex. Praksisen er særlig beskrevet blant menn som har sex med menn, men i den nye norske studien var nesten halvparten menn som har sex med kvinner (1). Og for det femte varierer det hvor aktiviteten foregår (på klubb, sexfester, saunaer og i private hjem).

De mange ulike definisjonene er nok uttrykk for at det engelske begrepet «chemsex», avledet fra «chemicals/chemical», oppsto i miljøene selv, men er trolig også et tegn på at praksisen er for-
anderlig og avhengig av hvilken kontekst og miljø man undersøker. Et søk på Pubmed med søketerm «chemsex» gir 83 treff, hvor første artikkel ble publisert i 2015, og på Google Scholar knapt 1 300 treff. På svensk bruker man «kemsex» (2), men på norsk har man så langt brukt «chemsex» (1, 3). I samtale med representanter for brukerorganisasjoner har det kommet frem at «chemsex» er den vanligst brukte betegnelsen i Norge også blant helsearbeidere, i brukerorganisasjoner og i miljøet selv. Likevel tar jeg til orde for at vi bør lage en egen term på norsk, og blant «stoffsex», «dopsex» og «kjemsex» mener jeg sistnevnte er den beste.

Bruk av stoffer i forbindelse med sex er ikke noe nytt fenomen, ei heller i homomiljøene. Klubbkulturen i New York i 1970- og 80-årene var preget av utbredt stoffbruk (se for eksempel Nils Johan Ringdals gripende skildring av et miljø og en søken etter identitet (4), eller for en mer tidsaktuell skildring, Ståle Huses *La Zona Rosa* (5)). Men internett har muliggjort nye måter å møtes, ha sex og knytte intime bånd med en eller flere. Kjemsex er nært knyttet til bruk av apper og geososial nettverksteknologi (hookup-apper) som når man er innlogget viser brukere i en viss radius fra egen lokalisering og geografisk avstand til disse (6). Forkortelser, slanguttrykk og emoji-
er kommuniserer effektivt og spesifikt hva man søker, for eksempel «party and play» («PNP»), «chems», «tina»/«T» (krystallmetamfetamin) og «G» (GHB). «Slamsex» eller «slamming» er engelske betegnelser for injisering av stoffer, som regel krystallmetamfetamin eller mefedron, i forbindelse med kjemsex.

Kombinasjonen av psykoaktive stoffer og sex kan medføre helse-
risiko, og som leger har vi kunnskap som kan forebygge. Sex uten kondom («barebacking») øker risiko for smitte med seksuelt overførbare infeksjoner, inkludert hiv (7). Pasienter som rapporterer om kjemsex, bør undersøkes for seksuelt overførbare infeksjoner, inkludert hiv, og vurderes for preeksponeringsprofilakse mot hiv («prep»). Fisting – bruk av knyttneven ved analsex – kan føre til rifter i analkanalen, som igjen kan øke risikoen for hiv og hepatitt C. Det samme kan deling av brukerutstyr for injisering og snorting av rusmidler (7, 8). Rikelig med glidemiddel, bruk av hansker og det å unngå å dele brukerutstyr beskytter.

For enkelte fører praksisen til psykiske vansker med nedstemthet, isolasjon og avhengighet. Tidsskriftet *BMJ* har på lederplass etterlyst at kjemsex må bli en prioritert folkehelseoppgave (9), men trolig har vi i dagens helsevesen ikke gode systemer for å fange opp de akutte behovene til personer som trenger hjelp. Personer med avhengighetsproblemer vil trolig ikke finne seg til rette i dagens spesialiserte rusbehandlingsenheter som særlig er rettet mot personer med blandings- og opioidbruk (10). Skam og frykt for politianmeldelse, for å bli avvist eller for fordømmelse kan forhindre personer fra å søke hjelp. Klinikker for seksuelt overførbare infeksjoner står i en unik posisjon for å nå ut til miljøet i byene, men rundt omkring i landet spiller fastlegene en nøkkelrolle.

Samtidig er det viktig å erkjenne at kjemsex for mange er forbundet med glede og lyst (1). Sex og inntak av psykoaktive stoffer aktiverer dels de samme neurotransmittersystemene i sentralnervesystemet, og kombinasjonen har en potenserende effekt. Men kjemsex kan også gi opplevelse av mening, nærhet og sosial tilhørighet (6). I helsefremmende arbeid med kjemsex har vi mye å lære av hvordan aktivister og helsearbeidere under hivepidemien i 1980-årene brukte humor og sexpositive virkemidler for å fremme skadereduserende tiltak (11). Tett kontakt mellom dedikerte helsearbeidere som selv var homofile, politikere, aktivister og brukerorganisasjoner spilte trolig en avgjørende rolle for at hivepidemien i Norge i 1980-årene ble såpass begrenset som den ble (12). Et aktuelt eksempel fra Storbritannia er opplysningsfilmen *There's more to G than cock*, hvor strektegnede menn med peniser danser til taffelmusikk og fortellerstemmen gir råd om GHB-dosering, intervaller for inntak av stoffet og at man alltid skal huske å fortelle en venn før inntak (13). Et annet eksempel er populariserte motorveiflytskjemaer med skadereduserende tips fra personer som bruker rusmidler (14).

Selv om kjemsex i Norge kanskje aldri blir et stort folkehelseproblem, og selv om kjemsex for mange helsearbeidere sikkert kan fremstå som fremmedartet eller uforståelig, har vi et ansvar som leger for å møte pasienter der de er i sine liv. Da må vi tørre å bry oss og spørre, selv om vi kanskje risikerer å stille dumme spørsmål. Som leger står vi i en unik posisjon til å hjelpe folk til å ta trygge valg og bidra til et godt seksualliv.

KETIL SLAGSTAD

er lege og medisinsk redaktør i Tidsskriftet. Forfatter har fylt ut ICMJE-skjemaet og oppgir ingen interessekonflikter.
Foto: Sturlason

LITTERATUR

- 1 Haugstvedt Å, Amundsen E, Berg R. Chemsex blant menn - en spørreundersøkelse. Tidsskr Nor Legeforen 2018; 138: doi: 10.4045/tidsskr.18.0108.
- 2 Hemstad T. Kemsex – kåt på droger. Ottar 27.9.2017. <https://www.ottar.se/artiklar/kemsex-k-t-p-droger> (27.8.2018).
- 3 Slagstad K. Marginaliseringens biologi. Tidsskr Nor Legeforen 2018; 138: doi: 10.4045/tidsskr.18.0056.
- 4 Ringdal NJ. Lystens død? Bekjennelser fra en mann av gay-generasjonen. Oslo: Aschehoug, 1991.
- 5 Huse S. La zona rosa. Oslo: Oktober, 2006.
- 6 Race K. 'Party and Play': Online hook-up devices and the emergence of PNP practices among gay men. Sexualities 2015; 18: 253–75.
- 7 Tomkins A, George R, Kliner M. Sexualised drug taking among men who have sex with men: a systematic review. Perspect Public Health 2018; 1757913918778872.
- 8 Hegazi A, Lee MJ, Whittaker W et al. Chemsex and the city: sexualised substance use in gay bisexual and other men who have sex with men attending sexual health clinics. Int J STD AIDS 2017; 28: 362–6.
- 9 McCall H, Adams N, Mason D et al. What is chemsex and why does it matter? BMJ 2015; 351: h5790.
- 10 Bourne A, Reid D, Hickson F et al. «Chemsex» and harm reduction need among gay men in South London. Int J Drug Policy 2015; 26: 1171–6.
- 11 Blair TR. Safe Sex in the 1970s: Community Practitioners on the Eve of AIDS. Am J Public Health 2017; 107: 872–9.
- 12 Evensen SA, Gradmann C, Larsen Ø et al. Da hiv kom til Norge. Michael 2010; 7: 12–157.
- 13 Global drug survey. There's more to G than cock. <https://www.youtube.com/watch?v=igKLBn60UxY> (27.8.2018).
- 14 Global drug survey. The high-way code: GHB. https://www.globaldrugsurvey.com/wp-content/uploads/2014/04/The-High-Way-Code_GHB.pdf (27.8.2018).